

Mauri
Ahtosalo

SISSEJÄ YLI ÄÄNISEN

 SAGA
EGMONT

Sissejä yli Äänisen

Mauri Ahtosalo

Sissejä yli Äänisen

SAGA Egmont

Sissejä yli Äänisen

Cover image: Shutterstock

Kirja ilmentää aikaa, jona se on kirjoitettu, ja sen sisältö voi olla osittain vanhentunutta tai kiistanalaista.

Copyright © 1986, 2023 Mauri Ahtosalo and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788728599631

1. POD edition

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13,4 million euros annually to children in difficult circumstances.

Sissin kohtalo

Kun erämaahan eksynen ja uuvun, jukoliste,
niin silloin sissin elämään on tullut päätepiste.
Saa ketut kehnon ravinnon ja korpit herkun heikon,
lie kylmä, nälkä sortanut tuon vanhan metsänpeikon.
Saa luuni maata rauhassa ja kallon sammal peittää,
syystuuli keltalehtiään vain kummulleni heittää.

Runon on kirjoittanut erään lotan muistokirjaan Heikki
Määttänen, kaukopartiomies, joka jäi retkelleen kesällä 1944.

Lukijalle

Sotakirjallisuutemme antaa varsin komean kuvan välirauhan ja jatkosodan aikaisesta partiotoiminnasta. Usein kerrotaan miehistä ja partioista, jotka liikkeessaan vihollisen puolella menivät minne halusivat ja tekivät mitä tahtoivat. Sekaisin dokumenttia ja fiktiota, niin kuin lennokkaassa sotakirjassa tulee ollakin.

Kun Tapani Löfving seikkaili isonvihan aikana partioretkillään, hän oli kokonaan omien kykyjensä varassa. Hän joutui itse huolehtimaan kaikista asioistaan, vaatetuksesta, aseiden huollosta, muonituksesta, havaintojen ilmoittamisesta omille joukoille ja niin edelleen. Sissikirjallisuutta lukeva yleisö saattaa vielä tänäkin päivänä olla jossakin määrin siinä käsityksessä, että jatkosodan kaukopartiomiehet ovat ainakin osittain olleet Tapani Löfvingin kaltaisia yksityisyrittäjiä. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta sissitoiminta oli kuitenkin varsin päämaja-valtaista, pikkupiirteitään myöten

etukäteen suunniteltua partiointia, jossa yksityiselle sooloilulle oli varsin niukasti mahdollisuuksia.

Partio lähetettiin vihollisen selustaan, kun tarvittiin yksityiskohtaisia, tuoreita ja luotettavia tietoja vastapuolen aikeista, varustuksista, joukkojen vahvuudesta ja huoltoreiteistä tai katsottiin tarpeelliseksi tuhota jokin vihollisen tukikohta. Tiedustelutoiminnan ensimmäisiä edellytyksiä oli päämajan ja sen sissien molemminpuolinen luottamus. Päämajan täytyi luottaa siihen, että partioiden antamat tiedot olivat totuudenmukaisia, ja partioiden siihen, että niitä autettaisiin kaikin keinoin, jos ne joutuisivat ahdinkoon.

Välittäessään päämajan antaman partiointikäskyn miehilleen osaston johtaja ei selvittänyt eikä hänen ollut lupakaan selvittää, mihin partiointikäskyssä mainittuja tietoja tarvittiin. Ei hän varmaan sitä aina edes itsekkään tiennyt. Näin varmistettiin se, ettei partiomies, mahdollisesti vangiksi jouduttuaan, pystyisi kertomaan viholliselle omien joukkojen aikeista. Tällaisella tilanteella oli tietysti varjopuolensakin. Joskus sisseistä saattoi tuntua, että heidät oli lähetetty retkelle vain sen takia, että heillä olisi jotakin tekemistä. Mutta vaikka ylempien aivoituksista ei tiedettykään, hommat pyrittiin hoitamaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Kun päämaja oli antanut käskyn partion lähettämisestä ja toiminta-alueesta ja -tehtävästä, komppanian päällikkö valitsi partiolle johtajan ja miehet. Näistä vähintään yhden tuli olla kielitaitoinen ja yhden radiomies. Sitten selvitettiin yksityiskohtaisesti partion tehtävät, tapa millä linjat ylitettäisiin mennessä – lentäen, suksilla, jalan, uiden tai veneellä – ja esitettiin suunnitelma partion huollosta. Lyhyillä retkillä miehet kantoivat muonansa ja patruunansa mukanaan, mutta

kaukopartioita huollettiin enimmäkseen ilmasta. Oli etukäteen suunniteltava, minne ja milloin tarvikkeet pudotettaisiin. Sitä varten oli otettava yhteys partion kuljetuksesta ja huollosta vastaavaan ilmavoimien yksikköön ja sovittava sen kanssa monista asioista. Lentokoneita oli vähän. Aina ei voinut saada konetta partion käyttöön juuri silloin, kun sitä olisi tarvittu, ja sää oli lentokuljetusten kohdalla aina arvaamaton tekijä.

Komppanian tiedustelu-upseerin tehtävänä oli etsiä aukko vihollisen rintamasta, silloin kun lentokuljetukset eivät olleet mahdollisia. Hänen oli käytävä rintamavastuussa olevien yksikköjen alueella ja tutustuttava itse paikalla tilanteeseen ja etsittävä reikä, josta partio voisi puikahtaa läpi. Se oli vaarallista toimintaa sekin. Kun Osasto Vehniäisen tiedustelu-upseeri luutnantti Yrjö Kirves oli talvella 1942 löytänyt rintamavastuussa olevan komppanian avulla rintamasta aukon ja oli saattamassa partiota matkaan, aukossa olikin venäläinen väijytyspartio. Syntyneessä taistelussa Yrjö Kirves kaatui ja eräs partiomies haavoittui.

Osastolla oli oma radioasema, joka otti vastaan partion radiomiehen lähettämät viestit ja välitti partiolle käskyt ja ohjeet. Partioiden huolto- ja noutokuljetukset olivat enimmäkseen radioliikenteen varassa, sillä tilanteen muuttuessa huoltopisteitä oli vaihdettava ja hakupaikka määrääntyi sekin usein vasta silloin, kun tehtävä oli suoritettu. Jo 1943 vihollinen suunti tarmokkaasti partioiden radiolähetyksiä ja piti varmistuksia järvillä, joille lentokone saattoi laskeutua.

Siltä varalta, että Kyynel, partion sähkötyösradio, menisi epäkuntoon, mukana oli myös Töpö, radio jolla voitiin kuunnella Lahden radioasemaa. Sen tiedotusten joukkoon oli solutettu kaukopartioille tarkoitettuja sanomia, jotka oli

käännetty peitekielelle. Mitään sanomia Töpöllä ei voitu lähettää.

Kaukopartion lähettäminen vihollisen selustaan vaati siis varsin laajoja ja monimutkaisia järjestelyjä, taitavia ja rohkeita radiomiehiä ja lentäjiä. Jotkut sinänsä vähäpätöisiltä tuntuvat asiat saattoivat suurestikin vaikuttaa tehtävien onnistumiseen. Niinpä täydennyksen mukana tullut lottien leipoma ryynipiirakka kohensi huomattavasti mielialaa, ja sen maku saa veden herahtamaan kielelle vielä tänäkin päivänä.

Mauri Ahtosalo

Vytegran-retki

20.01. – 28.01.1942

Ääniselle

Osastomme majapaikassa Vaasenissa elettiin hiljaiseloa. Talvi alkoi kovilla pakkasilla. Sitten vähän lauhempaa ja satoi lunta taivaan täydeltä. Tuollaisissa oloissa olivat sotatoimetkin enimmäkseen vain kamppailua luonnonvoimia vastaan. Jos johonkin aikoi mennä, oli ensin tehtävä tie. Lapioiden tai auraamalla, riippuen siitä, mitä välineitä oli kulloinkin tarjolla. Sen aikainen kalusto ja teitten epätasaisuus olivat aurausta ajatellen toisinaan miltei voittamaton este. Lumisateen ja pyryn jälkeen tulivat pakkaset. Vaikka rintamilla olikin muuten melko rauhallista, oli pelkässä olemisessa vastusta tarpeeksi. Ulos ei juuri voinut mennä kuin pakollisille askareille. Kovalla lämmittämisellä saatiin kämpät pysymään sen verran lämpiminä, että korttipeli sujui. Saunat, joita meillä oli kaksi, pidettiin jatkuvasti lämpiminä. Vaikka saimmekin olosuhteisiin katsoen melko usein puhdasta yllemme, se ei kuitenkaan pystynyt täysin estämään täiden tuloa. Flanellikerraston saumoissa ne viihtyivät hyvin, ja niistä oli lyhyt matka

ruokapaikalle. Saunareissulla heitimme kerraston vähäksi aikaa kiuaskivien päälle, ja sen jälkeen täiltä sai olla hetken aikaa rauhassa.

Pakkasella täytyi saunaakin lämmittää kovasti, ja siksi meiltä paloi useita saunoja. Homma oli jo niin tuttua, etteivät miehet viitsineet palohälytyksen sattuessa lähteä edes palopaikalle. Turhaa se olisi ollutkin. Ruutikuivat seinähirret ja muut rakennustarpeet paloivat sellaisella vauhdilla, ettei käytettävissä olevalla kalustolla ollut sammuttamiseen mitään mahdollisuuksia. Niinpä eräänäkin yönä, kun saunamme taas roihahti palamaan ja naapurissamme olevat tykistön pojat tulivat herättämään meikäläisiä sammutushommiin, sissit käänsivät vain kylkeä ja totesivat: – Hankitaan huomenna uusi sauna. Tämä tarkoitti että asumattomalta alueelta siirrettiin traktorihinauksessa sauna palaneen tilalle. Tulkoon tässä mainittua että venäläiset olivat kokonaan evakuoineet Vaasenin kylän, joten saunan siirrot olivat melko helppoja. Siitä ei koitunut kenellekään harmia.

Partioimisestakin puhuttiin. Varsinkin silloin kun sökö ei enää miellyttänyt. Ankarien pakkasien vuoksi se jäi vain puhumiseksi. Sen vuoksi olinkin tavallaan yllättynyt, kun minut kutsuttiin eräänä aamuna osaston johtajan, majuri Hannes Vehniäisen puhutteluun. Tavallisesti nuo puhuttelut tiesivät partioon lähtöä, mutta en uskonut, että tällä kertaa olisi siitä kysymys. Matkaa hänen toimistoonsa ei ollut kuin muutamia kymmeniä metrejä, mutta jo silläkin välillä olivat nenä ja poskipäät jäätyä.

– Miltä se ulkoilma tuntuu? Taitaa olla raikkaan puoleinen, veisteli Vehniäinen veitikkamainen pilke silmissään.

– Sitähän se, takeltelin kieli jäykkänä. – Ei siellä nyt ulkohommat oikein luonnistu.

– Mutta jos on pakko luonnistua?

– Se onkin jo toinen juttu. Minkä sitä nyt meikäläinen sellaisille asioille voi.

Syntyi hetken hiljaisuus, jonka aikana ehdin ajatella yhtä jos toistakin asiaa ja aina putkahti päällimmäiseksi partioon lähtö. Se ei sinänsä ollut mitään uutta, mutta lähes metrinen, pohjaan saakka upottava pulverimainen lumi ja reilusti yli kolmenkymmenen asteen pakkanen pani ajattelemaan.

– No niin, herätti Vehniäinen minut ajatuksistani. – Ylhäältä on tullut käsky tiedustella Äänisjärven itäpuolella oleva Vytegran kaupungin alue. Kohteita siellä on monenlaisia. Joukot, varustelutyöt, liikenne, lentokenttä ym.

Homma sinänsä oli tuttua ja ennen koettua. Ulkoiset tekijät, pakkanen, upottava hanki ja vihollisen tiiviiksi todettu etulinja sekä Vytegraan sijoitettu venäläinen Sissitorjuntapataljoona valtasivat ajatukseni siinä määrin, että minulle jäi vain epäselvä kuva esimieheni esittämistä suunnitelmista. Kun hän piti pienen tauon, esitin kysymyksen:

– Herra majuri, mitä tietoja on etulinjasta, josta retki alkaa? Tarkoitan, miten tiivistä siellä on?

– Olin juuri tulossa siihen, vastasi Vehniäinen. – Varsinaisia aukkoja sieltä ei enää löydä, mutta hyvällä onnella voi päästä läpi.

Tai sitten helvettiin, ehdin ajatella kun hän taas jatkoi: – Luutnantti Yrjö Kirves on tiedustellut ylityspaikan Äänisjärven eteläpäästä läheltä Ostaa. Siitä on lyhyin matka toiminta-alueelle eli noin 70 kilometriä.

– Jessus sentään, henkäisin tahtomattani. – Näissä oloissa, joissa uuden ladun tekeminen ei ole hiihtämistä vaan kahlaamista ja vauhti ei päästä huimaa. Uskallan vahvasti epäillä, etteivät minun voimani siihen riitä ja tuskin pojilla pyyhkii sen paremmin. Sen vuoksi ehdotan toista reittiä.

Osaston johtaja loi minuun katseen, jonka tarkoituksesta en saanut selvää. Ainakaan hän ei hymyillyt.

– Ja mikä on ylikersantin ehdotus? hän kysyi kasvoillaan pingoittunut ilme.

– Ehdotan, että hiihdämme Šeleikan niemestä suoraan yli Äänisen, jolloin olemme heti toimintamaastossa. Kokemuksesta tiedän, että aavalla jäällä on aina monin verroin nopeampaa hiihtää kuin risukkoisessa paksulumisessa metsässä.

– Olen minä sitäkin ajatellut, myönsi Vehniäinen. – Se tietää noin 30 kilometrin hiihtoa, ennen kuin pääsette vastarannalle ja varmistettuhan on tietysti sekin. Sitä paitsi, jos sieltä on pakko saman tien palata takaisin, se tietää matkan tuplautumista ja joutumista valoisana aikana aavalle jäälle, jolloin tulevat kuvaan venäläiset hiihtopartiot, moottorikelkat sun muut vempeleet.

Mielessäni väikkyi kuitenkin hidas ja voimia kysyvä ja takaa-ajon sävyttämä matka tavoitteeseen ja takaisin. Siksi rohkenin esittää:

– Jos valinnan mahdollisuus on olemassa, valitsen Äänisen ylityksen.

– Voittehan ainakin yrittää. Tärkeätä on, että Päämaja saa tarvitsemansa tiedot.

Esteenä oli kuitenkin yli 30 asteen pakkanen. Kun se helpottaisi, alkaisi matka. Osaston johtaja antoi nimiluettelon partioon valituista miehistä ja se näytti seuraavanlaiselta:

Eletään jatkosodan aikoja vuonna 1942. Pakkasta on yli kolmekymmentä astetta, kun majuri haluaa lähettää sissijoukon Äänisen toiselle puolelle. Tavoitteena on tiedustella Äänisjärven itäpuolella oleva Vytegran kaupungin alue. Ylikersantti ei ole asiasta innoissaan. Pakkasen lisäksi upottavaa lunta on paljon ja Vytegran kaupungissa on vihollisen sissitorjuntapataljoona.

Valinnanvaraa ei kuitenkaan ole – ja niin ylikersantti sissijoukkoineen lähtee hurjalle matkalle yli Äänisen.

Mauri Ahtosalo (1915–2002) oli suomalainen kirjailija. Hän työskenteli Puolustusvoimien palveluksessa aina vuoteen 1963 saakka. Ahtosalon romaanit käsittelevät Suomen sotien sissien edesottamuksia.